

YABANCI PARA ÜZERİNDEN DÜZENLENMİŞ FİNANSAL TABLOLARIN ÇEVİRİSİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Yrd. Doç. Dr. Raif PARLAKKAYA (*)

1. GİRİŞ

Son yıllarda dünyada hızlı siyasi, ekonomik ve sosyal değişimler olmuştur. Avrupa Topluluğu gibi kuruluşlarla gümrük anlaşmaları, serbest bölge uygulamaları, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yabancı sermayeyi teşvik etmeleri, iç pazardaki doymuşluğun ülke dışı pazarları kaçınılmaz hale getirmesi, hızlı teknolojik gelişmenin özellikle az gelişmiş ülkelerdeki doğal kaynakların işlenmesini kolaylaştırması ve ülkeler arasında üretim faktörleri fiyatlarının farklı oluşu gibi unsurlar işletmeleri ülke içi faaliyetlerle yetinmeyip, ülke dışı fırsatları da değerlendirmek için yollar aramak durumunda bırakmıştır. Bunun sonucunda, dış ülkelerde bağlı ortaklık, iştirak ve şube şeklinde faaliyet gösteren yabancı kuruluşlar ortaya çıkmıştır.

Faaliyetlerini içinde buldukları ülkenin mevzuatına göre sürdüren yabancı kuruluşlar, muhasebe işlemlerini de faaliyette buldukları ülkenin para birimi cinsinden yaparlar ve finansal tablolarını bu para birimi üzerinden düzenlerler. Gerek konsolide finansal tabloların düzenlenebilmesi, gerekse yabancı kuruluşların başarı durumunun değerlendirilebilmesi ya da söz konusu kuruluşların faaliyetleri ile ilgilenecek çeşitli kişi ve kuruluşların ihtiyaç duydukları bilgilerin sağlanabilmesi için, yabancı para üzerinden düzenlenmiş finansal tabloların ana şirketin raporlama parasına çevrilmesi gerekmektedir.

Eğer döviz kurları sabit kalsaydı, yabancı para üzerinden düzenlenmiş finansal tabloların çevirisinde hangi kurun kullanılacağı ve döviz kuru değişikliklerinin ortaya çıkardığı çeviri kazanç/zararının ne şekilde işleme tabi tutulacağı ile ilgili sorunlarla karşılaşılmayacaktı. Ancak döviz kurları değişkendir. İşlemin yapıldığı tarihteki kur ile, finansal tabloların düzenlenme tarihindeki kur farklı olabilmektedir. Yıl

---

(*) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu.

içinde çeşitli tarihlerde ve geçmiş yıllarda yapılmış işlemlerin çevrilmesi söz konusu olduğundan, çeviride kullanılacak döviz kurunun belirlenmesi önemli bir sorundur. Çünkü çeviri kazanç/zararı tutarı, çeviride kullanılacak döviz kuru ile yakından ilgilidir. Yabancı para üzerinden düzenlenmiş finansal tabloların çevirisi ile ilgili bir diğer sorun da, çeviri kazanç/zararının ne şekilde işleme tabi tutulacağıdır.

Bu çalışmada, yabancı para üzerinden düzenlenmiş finansal tabloların çevirisinde kullanılacak kurlar, çeviri yöntemleri ve bu yöntemlerin finansal tablolar üzerindeki etkileri ile bu konuyla ilgili standartlar ve çeşitli ülkelerdeki uygulamalar incelenerek ülkemizde uygulanacak yöntem ele alınacaktır.

2. YABANCI PARA ÜZERİNDEN DÜZENLENMİŞ FİNANSAL TABLOLARIN ÇEVİRİSİNDE KULLANILAN KURLAR VE ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ

Yabancı para üzerinden düzenlenmiş finansal tabloların çevirisinde değişik kurlar kullanılabilmektedir. Çeviri işleminde kullanılacak kurlar şunlardır:

(i) Tarihi kur; işlemin yapıldığı, varlığın ilk iktisab edildiği ya da borcun ortaya çıktığı tarihteki kurdur.

(ii) Cari kur; çeviri işlemine konu olan finansal tabloların düzenlenme tarihinde geçerli olan kurdur.

(iii) Ortalama kur; ilgili dönem içindeki kurların ortalamasıdır.

Çeviride kullanılacak döviz kurunun belirlenmesi ile ilgili tartışmalar sonucunda çeşitli yöntemler ortaya çıkmıştır. Bunları şöyle sıralayabiliriz(Shapiro, 1989, s.224):

(i) Cari kur yöntemi

(ii) Caricari olmayan yöntem

(iii) Parasalparasal olmayan yöntem

(iv) Geleneksel (Temporal) yöntem

(i) Cari Kur Yöntemi: Bu yöntemde öz kaynaklar dışında kalan bütün bilanço kalemleri cari kur üzerinden çevrilir. Özkaynakların çevirisinde dönem net kârı dışındaki kalemler için tarihi kur kullanılır. Dönem net kârı ise, gelir tablosundan aktarılır. Gelir tablosu kalemleri işlemlerin gerçekleştiği tarihteki kur üzerinden, bu kur ya da tarih tam

olarak belirlenemiyor ise, ilgili döneme ait ortalama kur ya da cari kur üzerinden çevrilir.

(ii) Cari-Cari Olmayan Yöntem: Bu yöntem çeviri yapılacak bilanço kalemlerini vadeye ve elde tutma süresine göre sınıflamaktadır(Antl, 1989,s.18). Buna göre, dönen varlıklar ve kısa vadeli yabancı kaynaklardan oluşan cari kalemler cari kur üzerinden, duran varlıklar, uzun vadeli yabancı kaynaklar ve özkaynaklardan oluşan cari olmayan kalemler tarihi kur üzerinden çevrilir. Gelir tablosu kalemleri ilgili döneme ait ortalama kur veya eğer biliniyorlarsa işlemin yapıldığı tarihteki gerçek kur üzerinden çevrilir. Yalnız cari olmayan kalemlerle ilgili gelir tablosu kalemleri (örneğin amortisman giderleri) tarihi kur üzerinden çevrilir.

(iii) Parasal-Parasal Olmayan Yöntem: Bu yöntemde kasa, banka, alacaklar, borçlar gibi parasal kalemler^(*) cari kur, stoklar, sabit varlıklar, özkaynaklar gibi parasal olmayan kalemler^(**) tarihi kur üzerinden çevrilir^(***). Gelir tablosu kalemleri söz konusu döneme ait ortalama kur üzerinden çevrilir. Yalnız parasal olmayan kalemlerle ilgili gelir tablosu kalemlerinin çevirisinde (örneğin amortisman giderleri) tarihi kur kullanılır.

(iv) Geleneksel Yöntem: Bu yöntemde kasa, alacaklar ve borçlar gibi cari değerle ifade edilen kalemler cari kur üzerinden çevrilirken, finansal tablolarda tarihi değerleri ile yer alan kalemler tarihi kur üzerinden çevrilir. Parasalparasal olmayan yöntemle çok benzeyen bu yöntemin farkı, cari değerle kayıtlanmış parasal olmayan unsurların da cari kur üzerinden çevrilmesidir. Örneğin stoklar bilançoda cari değerleri (dönem sonundaki piyasa değeri veya yenileme maliyeti) ile gösterilse dahi, parasalparasal olmayan yöntemde tarihi kur üzerinden çevrilirken, geleneksel yöntemde cari kur üzerinden çevrilir. Gelir tablosu kalemleri, işlemlerin gerçekleştiği tarihteki kurlar üzerinden çevrilmekle birlikte, işlemlerin çok sayıda olması durumunda ortalama kur da

(*) Parasal kalemler; para değerindeki değişmeler karşısında nominal değerleri aynen kalan, ancak satın alma güçleri fiyat hareketlerine göre ters yönde değişen kalemlerdir.

(**) Parasal olmayan kalemler; para değerindeki değişmelere paralel olarak nominal değerleri değişen, fakat satın alma güçleri aynı kalan kalemlerdir.

(***) Parasal ve parasal olmayan bilanço kalemleri için bkz. Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, **Türkiye Muhasebe Standartları 1997**, Ankara:Türmob Yay. ss. 33-35.

kullanılabilir(Karacan, 1985, s.11). Ancak bilanço kalemleri ile ilgili amortisman, itfa payları ve satışların maliyeti gibi gelir tablosu kalemleri, bilanço kalemleri ile bütünlük sağlamak amacıyla, bilanço kalemlerinin çevirisinde kullanılan kurlar üzerinden çevrilir. Bilançoda tarihi maliyetlerin esas alınması durumunda, geleneksel yöntem ile parasalparasal olmayan yöntem aynı sonucu verir.

Tablo 1'de çeviri yöntemlerinin başlıca bilanço kalemlerinin çevirisinde kullandığı kurlar toplu olarak görülmektedir.

**Tablo 1. Çeviri Yöntemlerinin Başlıca Bilanço Kalemlerinin
Çevirisinde Kullandıkları Kurlar**

BİLANÇO KALEMLERİ	ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ			
	Cari Kur	Cari-Cari Olmayan	Parasal-Parasal Olmayan	Geleneksel
AKTİF				
I. DÖNEN VARLIKLAR				
A. Hazır Değerler	CK	CK	CK	CK
B. Menkul Kıymetler				
1. Maliyet Bedeli İle Kayıtlı	CK	CK	TK	TK
2. Cari Piyasa Fiyatı İle Kayıtlı	CK	CK	TK	CK
C. Ticari Alacaklar	CK	CK	CK	CK
D. Diğer Alacaklar	CK	CK	CK	CK
E. Stoklar				
1. Maliyet Bedeli İle Kayıtlı	CK	CK	TK	TK
2. Cari Piyasa Fiyatı İle Kayıtlı	CK	CK	TK	CK
F. Yıl. Yay. İnş. ve Onarım Mal.	CK	CK	TK	TK
G. G. Ay. Ait Gid. Ve Gel. Tah.				
1. Gelecek Aylara Ait Giderler	CK	CK	TK	TK
2. Gelir Tahakkukları	CK	CK	CK	CK
H. Diğer Dönen Varlıklar	CK	CK	CK	CK
II. DURAN VARLIKLAR				
A. Ticari Alacaklar	CK	TK	CK	CK
B. Diğer Alacaklar	CK	TK	CK	CK
C. Mali Duran Varlıklar	CK	TK	TK	TK
D. Maddi Duran Varlıklar	CK	TK	TK	TK
E. Maddi Olmayan Dur. Varlık.	CK	TK	TK	TK
F. Özel Tükenmeye Tabi Varlık.	CK	TK	TK	TK
G. G. Yıl. Ait Gid. Ve Gel. Tah.				
1. Gelecek Yıllara Ait Giderler	CK	TK	TK	TK
2. Gelir Tahakkukları	CK	TK	CK	CK
H. Diğer Duran Varlıklar	CK	TK	CK	CK

PASİF				
I.KISA VADELİ. YABANCI KAYNAKLAR				
A. Mali Borçlar	CK	CK	CK	CK
B. Ticari Borçlar	CK	CK	CK	CK
C. Diğer Borçlar	CK	CK	CK	CK
D. Alınan Avanslar	CK	CK	TK	TK
E. Yıl. Yay. İnş. ve Onarım Haked.	CK	CK	TK	TK
F.Ö.Vergi ve Diğer Yükümlülükler	CK	CK	CK	CK
G. Borç ve Gider Karşılıkları	CK	CK	CK	CK
H. G. Aylara Ait Gel. Ve Gid. Tah.				
1. Gelecek Aylara Ait Gelirler	CK	CK	TK	TK
2. Gider Tahakkukları	CK	CK	CK	CK
I. Diğer Kısa Vad. Yab. Kaynaklar	CK	CK	CK	CK
II.UZUN VADELİ. YABANCI KAYNAKLAR				
A. Mali Borçlar	CK	TK	CK	CK
B. Ticari Borçlar	CK	TK	CK	CK
C. Diğer Borçlar	CK	TK	CK	CK
D. Alınan Avanslar	CK	TK	TK	TK
E. Borç ve Gider Karşılıkları	CK	TK	CK	CK
F. G. Yıl. Ait Gel. Ve Gid. Tah.				
1. Gelecek Yıllara Ait Gelirler	CK	TK	TK	TK
2. Gider Tahakkukları	CK	TK	CK	CK
G. Diğer Uzun Vad. Yab. Kay.	CK	TK	CK	CK
III. ÖZKAYNAKLAR				
A. Ödenmiş Sermaye	TK	TK	TK	TK
B. Sermaye Yedekleri	TK	TK	TK	TK
C. Kâr Yedekleri	TK	TK	TK	TK
D. Geçmiş Yıllar Kârları	TK	TK	TK	TK
E. Geçmiş Yıllar Zararları	TK	TK	TK	TK
F. Dönem Net Kârı (Zararı)	GT	GT	GT	GT

CK: Cari Kur TK: Tarihi Kur OK: İlgili Döneme Ait Ortalama Kur
GT: Gelir Tablosundan Aktarılır.

Bütün çeviri yöntemlerinde dönem net kâr/zararı gelir tablosundan aktarılmaktadır. Dönem net kâr/zararı gelir tablosu kalemlerinin çevirisinde kullanılan kura bağlı olarak farklılık

göstermektedir. Tablo 2 çeviri yöntemlerinin başlıca gelir tablosu kalemlerinin çevirisinde kullandıkları kurları göstermektedir.

**Tablo 2. Çeviri Yöntemlerinin Başlıca Gelir Tablosu
Kalemlerinin Çevirisinde Kullandıkları Kurlar**

GELİR TABLOSU KALEMLERİ	ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ			
	Cari Kur	Cari-Cari Olmayan	Parasal-Parasal Olmayan	Geleneksel
SATIŞLAR	OK/CK	OK	OK	OK/TK
SATIŞLARIN MALİYETİ	OK/CK	OK	TK	TK
FAALİYET GİDERLERİ	OK/CK	OK	OK	OK/TK
Amortisman Giderleri	OK/CK	TK	TK	TK
DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR	OK/CK	OK	OK	OK/TK
DİĞER OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR	OK/CK	OK	OK	OK/TK
FİNANSMAN GİDERLERİ	OK/CK	OK	OK	OK/TK
Duran Varlık Satış K/Z	OK/CK	TK	TK	TK

Gelir tablosu kalemlerinin çevirisinde dikkat edilmesi gereken nokta, çeviri işleminde kullanılan kurların ilgili bilanço kalemlerinin çevirisinde kullanılan kurlar ile tutarlı olmasıdır (Durmuş, 1984, s.69). Buna göre, tarihi kur üzerinde çevrilen bilanço kalemi ile ilgili gelir tablosu kalemi de tarihi kur üzerinden çevrilir.

Çeviri işlemi ile ilgili bir diğer sorun da, kur değişikliklerinin ortaya çıkardığı çeviri kazanç/zararının ne yapılacağıdır. Çeviri kazanç/zararı ya dönem gelir/gideri olarak kabul edilerek gelir tablosunda ya da bilançoda yer alır. Cari kur yöntemi dışındaki yöntemler, çeviri kazanç/zararının işletmenin olağan faaliyetlerinden sağlanan bir kazanç/zarar olduğunu ve dönem kârının bir unsuru olarak gelir tablosunda raporlanması gerektiğini savunmaktadırlar. Cari kur yöntemi ise, çeviri kazanç/zararının para tahsili veya ödemesi ile ilgili olmayıp, sadece kâğıt üzerinde bir kazanç/zarar olduğunu, bu nedenle bilançoda özkaynaklar arasında gösterilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak yabancı kuruluşların satılması ya da tasfiye edilmesi durumunda bir kazanç/zarar olarak gelir tablosunda raporlanmaktadır.

3. ÇEVİRİ YÖNTEMLERİNİN FİNANSAL TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Çeviri yöntemlerinin çeviri işleminde farklı kurlar kullanmaları, finansal tablo tutarlarının ve çeviri kazanç/zararının seçilen yönteme göre farklı olması sonucunu doğurur. Şimdi çeviri yöntemlerinin bilanço ve gelir tablosu üzerindeki etkilerini bir örnekle görelim.

ÖRNEK: Bir Türk şirketi olan X işletmesinin ABD’de faaliyet gösteren bağlı şirketinin bilanço ve gelir tablosunun çevirisi yapılacaktır. US\$’ nın TL karşısında değer kazanması ve kaybetmesini içeren iki durum için kurlar şöyledir:

		<u>I. DURUM</u>	<u>II. DURUM</u>
Dönem Başı Kuru	1 US\$=	100.000, TL.	100.000, TL.
Dönem Ortalama Kuru	1 US\$=	125.000, TL.	90.000, TL.
Dönem Sonu Kuru	1 US\$=	150.000, TL.	80.000, TL.

Tarihi kur üzerinden çevrilen stok tutarının I. durumunda 3.000.000.000 TL, II. durumda 2.200.000.000, TL. olduğu anlaşılmıştır. Tarihi kur ile değerlendirilen satışların maliyeti I. durumda 3.600.000.000, TL., II. durumda 2.640.000.000, TL’dir.

Tablo 3 ve Tablo 4’de X işletmesinin ABD.’de faaliyet gösteren bağlı şirketinin bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin US\$ tutarları ve her iki durum için çeviri yöntemlerine göre TL değerleri yer almaktadır. Tablo 5 ise çeviri kazanç/zararının hesaplanmasını göstermektedir.

Tablo 3: Çeviri Yöntemlerinin Bilançoya Etkisi

BİLANÇO KALEMLERİ	US\$	I. DURUM (MİLYON)				II. DURUM (MİLYON)			
		Cari Kur Yöntemi	Cari-Cari Olmayan Yöntem	Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	Geleneksel Yöntem	Cari Kur Yöntemi	Cari-Cari Olmayan Yöntem	Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	Geleneksel Yöntem
AKTİF									
I. DÖNEN VARLIKLAR									
A. Hazır Değerler	15.000	2.250	2.250	2.250	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200
B. Menkul Kıymetler	5.000	750	500	500	400	400	500	500	500
C. Ticari Alacaklar	10.000	1.500	1.500	1.500	800	800	800	800	800
D. Diğer Alacaklar	2.000	300	300	300	160	160	160	160	160
E. Stoklar	25.000	3.750	3.000	3.000	2.000	2.000	2.200	2.200	2.200
G. G.Aylara Ait Gid. ve Gel. Tah.	1.000	150	100	100	80	80	100	100	100
1. Gelecek Aylara Ait Giderler	2.000	300	300	300	160	160	160	160	160
2. Gelir Tahakkukları	60.000	9.000	9.000	7.950	4.800	4.800	5.120	5.120	5.120
DÖNEN VARLIKLAR TOP.									
II. DURAN VARLIKLAR									
B. Diğer Alacaklar	2.000	300	300	300	160	200	160	160	160
D. Maddi Duran Varlıklar	35.000	5.250	3.500	3.500	2.800	3.500	3.500	3.500	3.500
E. M. Olmayan Duran Var.	3.000	450	300	300	240	300	300	300	300
DURAN VARLIK TOPLAMI	40.000	6.000	4.000	4.100	3.200	4.000	3.960	3.960	3.960
AKTİF TOPLAMI	100.000	15.000	13.000	12.050	8.000	8.800	9.080	9.080	9.080

PASİF										
I. KISA VAD. YAB. KAYNAKLAR										
A. Mali Borçlar	5.000	750	750	750	400	400	400	400	400	400
B. Ticari Borçlar	24.000	3.600	3.600	3.600	1.920	1.920	1.920	1.920	1.920	1.920
C. Diğer Borçlar	2.000	300	300	300	160	160	160	160	160	160
G. Borç ve Gider Karşıtlıkları	6.000	900	900	900	480	480	480	480	480	480
H. Gel. Ay. Ait Gel. ve Gid. Tah.										
1. Gelecek Aylara Ait Gelirler	2.000	300	300	200	160	160	160	200	200	200
2. Gider Tahakkukları	1.000	150	150	150	80	80	80	80	80	80
K. VAD. YAB. KAY. TOPLAMI	40.000	6.000	6.000	5.900	3.200	3.200	3.200	3.240	3.240	3.240
II. UZUN VAD. YAB. KAYNAKLAR										
A. Mali Borçlar	13.000	1.950	1.300	1.950	1.040	1.040	1.300	1.040	1.040	1.040
F. G. Yıl. Ait Gel. ve Gid. Tah.										
1. Gelecek Yıllara Ait Gelirler	2.000	300	200	200	160	160	200	200	200	200
UZUN VAD. YAB. KAY. TOPLAMI	15.000	2.250	1.500	2.150	1.200	1.200	1.500	1.240	1.240	1.240
III. ÖZKAYNAKLAR										
A. Ödenmiş Sermaye	30.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
B. Sermaye Yedekleri	5.000	500	500	500	500	500	500	500	500	500
C. Kâr Yedekleri	4.000	400	400	400	400	400	400	400	400	400
F. Dönem Net Kârı (Zararı)	6.000	750	1.600	100	100	540	200	700	700	700
ÇEVİRİ DÜZELTMESİ	—	2.100	—	—	(840)	—	—	—	—	—
ÖZKAYNAKLAR TOPLAMI	45.000	6.750	5.500	4.000	4.000	3.600	4.100	4.600	4.600	4.600
PASİF TOPLAMI										
	100.000	15.000	13.000	12.050	8.000	8.000	8.800	9.080	9.080	9.080

Tablo 4 Çeviri Yöntemlerinin Gelir Tablosuna Etkisi

GELİR TABLOSU KALEMLERİ	US\$	I. DURUM (000 MİLYON TL)				II. DURUM (000 MİLYON TL)			
		Cari Kur Yöntemi	Cari-Cari Olmayan Yöntem	Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	Geleneksel Yöntem	Cari Kur Yöntemi	Cari-Cari Olmayan Yöntem	Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	Geleneksel Yöntem
A. BRÜT SATIŞLAR	50.000	6.250	6.250	6.250	6.250	4.500	4.500	4.500	4.500
B. SATIŞ İNDİRİMLERİ ( )	-	-	-	-	-	-	-	-	-
C. NET SATIŞLAR	50.000	6.250	6.250	6.250	6.250	4.500	4.500	4.500	4.500
D. SATIŞLARIN MALİYETİ ( )	30.000	3.750	3.750	3.600	3.600	2.700	2.700	2.640	2.640
BRÜT SATIŞ KÂRI	20.000	2.500	2.500	2.650	2.650	1.800	1.800	1.860	1.860
E. FAALİYET GİD.	5.000	625	537,5	537,5	537,5	450	485	485	485
1. Amortismanlar	3.500	437,5	350	350	350	315	350	350	350
2. Diğer Faal. Gid.	1.500	187,5	187,5	187,5	187,5	135	135	135	135
FAALİYET KÂRI	15.000	187,5	1.962,5	2.112,5	2.112,5	1.350	1.315	1.375	1.375
DİĞER OL.FAAL.GEL.VE KAR.	5.000	625	625	625	625	450	450	450	450
G. DİĞ. FAAL. OL.GİD. VE ZAR.	3.000	375	375	375	375	270	270	270	270
H. FİNANSMAN GİD.	5.000	625	625	625	625	450	450	450	450
OLAĞAN KÂR	12.000	1.500	1.587,5	1.737,5	1.737,5	1.080	1.045	1.105	1.105
I. O. DIŞI GEL. VE KARLAR	-	-	-	-	-	-	-	-	-
J. O. DIŞI GİD. ZARARLAR	-	-	-	-	-	-	-	-	-
DÖNEM KÂRI	12.000	1.500	1.587,5	1.737,5	1.737,5	1.080	1.045	1.105	1.105
K. D. KÂRI VERGİ VE DİĞER	-	-	-	-	-	-	-	-	-
YAS. YÜK. KARŞILIKLARI	6.000	750	750	750	750	540	540	540	540
DÖNEM NET KÂRI	6.000	750	837,5	987,5	987,5	540	505	565	565
ÇEVİRİ KAZANCI (ZARARI)	-	-	762,5	(887,5)	(887,5)	-	(305)	135	135
ÇEVİRİ KAZANCI (ZARARI)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
DAHİL NET KAR (ZARAR)	-	-	1.600	100	100	-	200	700	700

Tablo 5. Çeviri Kazanç/Zararının Hesaplanması

	I. DURUM (MİLYON TL)				II. DURUM (MİLYON TL)				
	US\$	Cari Kur Yöntemi	Cari/Cari Olmayan Yöntem	Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	Geleneksel Yöntem	Cari Kur Yöntemi	Cari/Cari Olmayan Yöntem	Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	Geleneksel Yöntem
AKTİF TOPLAMI	100.000	15.000	13.000	12.050	12.050	8.000	8.800	9.080	9.080
KISA VAD. YAB. KAY. TOPLAMI	40.000	6.000	6.000	5.900	5.900	3.200	3.200	3.240	3.240
UZUN VAD. YAB. KAY. TOPLAMI	15.000	2.250	1.500	2.150	2.150	1.200	1.500	1.240	1.240
ÖZKAYNAKLAR									
1. Ödenmiş Sermaye	30.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
2. Sermaye Yedekleri	5.000	500	500	500	500	500	500	500	500
3. Kâr Yedekleri	4.000	400	400	400	400	400	400	400	400
4. Dönem Net Kârı	6.000	750	837,5	987,5	987,5	540	505	565	565
BORÇ VE ÖZKAYNAK TOPLAMI	100.000	12.900	12.237,5	12.937,5	12.937,5	8.840	9.105	8.945	8.945
ÇEVİRİ-KAZANCI (ZARARI)	-	2.100	762,5	(887,5)	(887,5)	(840)	(305)	135	135
NET KÂR (Çeviri K/Z Dahil) (*)	-	750	1.600	100	100	-	200	700	700
ÇEVİRİ DÜZELTME HESABI	-	2.100	-	-	-	(840)	-	-	-

(*) Cari kur yöntemi dışındaki yöntemlerde çeviri kazanç/zararı dahil net kâr, dönem net kârının çeviri kazanç/zararı ile toplanması sonucu bulunmaktadır.

Tablo 3'te görüldüğü gibi, en yüksek bilanço tutarı I. durumda cari kur yönteminde, II. durumda ise parasalparasal olmayan yöntem ve geleneksel yöntemde ortaya çıkmaktadır. En düşük bilanço tutarı ise, I. durumda parasalparasal olmayan yöntem ve geleneksel yöntemde, II. durumda cari kur yönteminde ortaya çıkmaktadır. Cari kur yöntemi özkaynaklar dışındaki bütün bilanço kalemlerini cari kur üzerinden çevirdiğinden kur değişikliklerinin en büyük etkisi bu yöntemde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, cari kur yöntemi I. durumda en yüksek, II. durumda ise en düşük bilanço tutarını ortaya çıkarmaktadır. Parasalparasal olmayan yöntem ile geleneksel yöntem ise örneğimizde I. durumda en düşük, II. durumda ise en yüksek bilanço tutarını ortaya çıkarmaktadır. Bunun nedeni bilançoda parasal olmayan kalemlerin daha fazla olmasıdır. Parasalparasal olmayan yöntem ile geleneksel yöntemin aynı sonucu vermesinin nedeni ise, parasal olmayan kalemlerin tarihi değerle kayıtlanmış olmasıdır. Caricari olmayan yöntemde, bilanço tutarları, bilançonun cari kalemleri ile cari olmayan kalemlerinin büyüklüğüne göre farklılık gösterir. Örneğimizde cari kalemler cari olmayan kalemlerden büyük olduğundan I. durumda cari kur yönteminden sonra ikinci büyük, II. durumda ise yine cari kur yönteminden sonra ikinci düşük bilanço tutarını caricari olmayan yöntem ortaya çıkarmıştır.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, gelir tablosu kalemlerinin çevirisinde her iki durumda da en yüksek dönem kârı, amortisman giderleri ile satışların maliyetinin tarihi kur üzerinden çevrildiği parasalparasal olmayan yöntem ile geleneksel yöntemde ortaya çıkmaktadır. En az dönem kârı ise, I. durumda bütün gelir tablosu kalemlerini ortalama kur (veya cari kur) üzerinden çeviren cari kur yönteminde ortaya çıkmaktadır. II. durumda ise en az dönem kârı, amortisman giderlerini tarihi kur üzerinden çeviren caricari olmayan yöntemde ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5'te görüldüğü gibi çeviri kazanç/zararı açısından, cari kur yöntemi I. durumda en yüksek çeviri kazancını, II. durumda ise, en yüksek çeviri zararını ortaya çıkarmaktadır. Caricari olmayan yöntem I. durumda çeviri kazancı, II. durumda ise çeviri zararı ortaya çıkarmaktadır. Parasalparasal olmayan yöntem ile geleneksel yöntem ise birinci durumda çeviri zararı, II. durumda ise çeviri kazancı ortaya

çıkarmaktadır. Cari kur yöntemi dışındaki yöntemlerde çeviri kazançzararı gelir tablosuna yansıtıldığından, en fazla net kâr I. durumda caricari olmayan yöntemde, II. durumda ise parasalparasal olmayan yöntem ile geleneksel yöntemde ortaya çıkmaktadır. Çeviri kazançzararlarının özkaynaklar arasında raporlanmasını savunan cari kur yönteminde çeviri düzeltmesi, I. durumda pozitif tutarlı iken, II. durumda negatif tutarlıdır.

Çeviri yöntemlerinden cari kur yöntemi ile geleneksel yöntem en yaygın şekilde uygulanan yöntemlerdir. Şimdi çeşitli ülkelerdeki uygulamalar üzerinde kısaca duralım.

4. ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ İLE İLGİLİ STANDARTLAR, ÇEŞİTLİ ÜLKELERDEKİ UYGULAMALAR VE ÜLKEMİZDEKİ DURUM

Burada çeviri yöntemleri ile ilgili olarak ABD ve İngiltere'deki uygulamalar ile Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun çalışmaları ve ülkemiz uygulaması ele alınacaktır.

ABD.'de 1982 yılına kadar Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board-FASB)'nin 8 nolu standardı kullanıldı. FASB8 geleneksel yöntemi benimsemiştir(Karacan, 1985,s.34). 1982 yılından itibaren, cari kur yöntemini benimseyen 52 nolu standart kullanılmaya başlandı. Halen bu standart geçerlidir. FASB-52'ye göre özkaynaklar dışındaki bütün bilanço kalemleri cari kur üzerinden çevrilmekte ve çeviri sonucu ortaya çıkan çeviri kazanç/zararı özkaynaklar grubu içerisinde bir düzeltme kalemi olarak yer almaktadır(Akdoğan ve Sayarı, 1984,s.109). Gelir tablosunun çevirisi ise ilgili döneme ait ortalama kur üzerinden yapılmaktadır.

İngiltere'de İngiltere Muhasebe Standartları Kurulu(U.K.Accounting Standards Committee-ASC)'nin 20 nolu standardı (Statement of Standard Accounting Practice20-SSAP20) uygulanmaktadır. SSAP-20 cari kur yöntemini benimsemektedir(Georgiou, 1993, s.228). SSAP-20'nin FASB-52'den farkı gelir tablosu kalemlerinin çevirisinde de cari kurun kullanılmasını benimsemesidir(Akdoğan ve Tenker, 1997, s.424).

Finansal tabloların çevirisiyle ilgili bir diğer standart da, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu(International Accounting

Standards Committee IASC)'nun 21 nolu "Kur Değişmelerinin Etkilerinin Muhasebesi" standardıdır. IASC21'e göre, yabancı kuruluşların finansal tablolarının çeviri yöntemi, bu kuruluşların yönetim ve finansman özelliklerinin değerlendirilmesi ile belirlenmektedir. Bu amaçla yabancı kuruluşlar;

(i) Faaliyetleri ana şirketin ayrılmaz bir parçası olan yabancı kuruluşlar,

(ii) Yabancı şirketler

olarak iki kategoriye ayrılmaktadır(IASC, 1992, s.165).

Faaliyetleri ana şirketin ayrılmaz bir parçası olan yabancı kuruluşlar faaliyetlerini ana şirketin bir uzantısı gibi yürütürler. Ana şirketten gelen malları satıp, satış bedellerini ana şirkete aktarmak şeklinde faaliyet gösteren kuruluşlar bu tür kuruluşlara örnek olarak verilebilir. Bu tür kuruluşlar için, bir kur farkı olması durumunda bunun ana şirketin faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışı üzerindeki etkisi, ana şirketin kendi başına yürüttüğü durumdakine benzer olmakta ve ana şirketin nakit akışlarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, kur değişiklikleri ana şirketin net yatırımından çok, yabancı kuruluşun sahip olduğu parasal kalemler üzerinde etkili olmaktadır.

Yabancı şirket ise, nakit ve diğer parasal unsurları biriktirir, harcama yapar, gelir elde eder, borçlanır ve bütün bunları faaliyet gösterdiği ülkenin para birimi cinsinden yapar. Ana şirket para birimi ile yabancı şirketin faaliyet gösterdiği ülkenin para birimi arasında meydana gelen kur değişiklikleri, ana şirket ve yabancı şirketin gerek faaliyetleri, gerek nakit akışları üzerinde hemen hemen hiç etki yapmaz. Bu tür şirketler için, kur değişiklikleri yabancı şirketin sahip olduğu parasal ve parasal olmayan kalemlerden çok, ana şirketin yabancı kuruluşu yaptığı net yatırımı etkiler.

Faaliyetleri ana şirketin ayrılmaz bir parçası olan yabancı kuruluşların bilançolarının çevirisinde, parasal kalemler cari kur, parasal olmayan kalemler ve özkaynaklar tarihi kur üzerinden çevrilir. Ancak cari değerler ile değerlendirilen parasal olmayan kalemler cari kur üzerinden çevrilir. Gelir tablosu kalemleri işlem tarihindeki kur üzerinden çevrilir. Eğer işlemler çok sayıda ve geniş bir zaman dilimine yayılmış ise, ilgili dönem içinde gerçekleşen kurların ortalaması alınabilir. Çeviri kazanç/zararı dönem gelir/giderleri arasında yer alır.

Yabancı şirketlerin bilançolarının çevirisinde, parasal ve parasal olmayan varlıklar ve borçlar cari kur, özkaynaklar tarihi kur üzerinden çevrilir. Gelir tablosu kalemleri ise, cari kur ya da işlem tarihindeki kurlar üzerinden çevrilir. Çeviri kazanç/zararları bilançoda özkaynaklar grubunda yer alır.

Ülkemiz uygulamasına gelince; mevzuatımızda yabancı para üzerinden düzenlenmiş finansal tabloların çevirisinde hangi kurun kullanılacağı konusunda, Vergi Usul Kanununda(V.U.K. m.280) hüküm bulunmaktadır. V.U.K. 280. maddeye göre, yabancı paralar borsa rayici ile değerlendirilir. V.U.K.'nun bu hükmü, cari kur yöntemi ile uyumludur. "Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama" adlı 2 nolu Türkiye Muhasebe Standardında, bağlı ortaklık ve iştiraklerin finansal tablolarının yabancı para birimi ile ifade edilmesi durumunda, bu tabloların cari kur üzerinden ulusal para birimine çevrileceği belirtilmektedir(TMUEDESK, 1997, s.28). Ayrıca ülkemizde yabancı para üzerinden düzenlenmiş finansal tabloların çevirisi ile ilgili muhasebe standardı oluşturma çalışmaları devam etmektedir. Muhasebe ve denetim standartları oluşturmak üzere kurulan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu(TMUEDESK)'nun kurduğu 30 adet muhasebe standardı komitesinden biri de, yabancı paralı finansal tabloların çevirisine ilişkin 21 nolu "Kur Değişmelerinin Etkilerinin Muhasebesi Standardı" komitesidir.

Türkiye Muhasebe Standartlarının belirlenmesinde dikkat edilecek ilkelerden biri de, Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumlu olmaktır. Bu bakımdan diğer standartlarda olduğu gibi bu standart da, 21 nolu Uluslararası Muhasebe Standardı ile uyumlu olacaktır. Bu durumda finansal tabloları çeviriye tabi tutulacak kuruluşlar yönetim ve finansman özelliklerine göre; faaliyetleri ana şirketin ayrılmaz bir parçası olan kuruluşlar ve yabancı şirketler şeklinde sınıflandırılır.

İşlemlerini ana şirketin bir uzantısı gibi yürüten ve faaliyetleri ana şirketin ayrılmaz bir parçası olan kuruluşların finansal tablolarının çevirisi, söz konusu kalemler ana şirketin kendi işlemleri imiş gibi yapılır. Bu durumda geçerli olan yöntem geleneksel yöntemdir. Buna göre, bilançonun parasal kalemleri cari kur, tarihi değerleri ile yer alan parasal olmayan kalemler tarihi kur üzerinden çevrilir. Cari değerler ile

yer alan parasal olmayan kalemler ise, cari kur üzerinden çevrilir. Gelir tablosu kalemleri işlemlerin gerçekleşme tarihlerindeki kur üzerinden çevrilir. İşlemlerin çok sayıda ve geniş bir zaman dilimine yayılmış olması halinde, dönem içinde gerçekleşen kurların ortalaması kullanılabilir. Çeviri kazanç/zararı döneme ait gelir/gider olarak kabul edilir. Çünkü, ana şirketin raporlama para birimi ile yabancı kuruluşun faaliyet gösterdiği ülke para birimi arasındaki kur değişiklikleri, ana şirketin nakit akışları üzerinde önemli bir etki yapar. Yalnız, şiddetli bir devalüasyon ya da paranın değer kaybının sebep olduğu, yabancı para cinsinden faturalanmış varlıkların alınmasından doğan borçları etkileyen kur farkları ilgili varlıkların maliyetine ilave edilebilir.

Faaliyetlerini ana şirketten bağımsız olarak sürdüren yabancı şirketlerin finansal tablolarının çevirisinde cari kur yöntemi geçerlidir. Buna göre, özkaynaklar dışındaki bütün bilanço kalemleri cari kur üzerinden çevrilir. Özkaynaklar ise tarihi kur üzerinden çevrilir. Gelir tablosu kalemleri cari kur ya da işlem tarihindeki kurların yaklaşık değerlerini gösteren ortalama kur üzerinden çevrilir. Çeviri işlemi sonucu ortaya çıkan çeviri kazanç/zararı gelir veya gider unsuru olarak kabul edilmez. Çünkü kur değişiklikleri hem ana şirket hem de yabancı şirket için bir tahsilat ya da ödeme sonucu doğurmaz. Bu nedenle çeviri kazanç/zararı yabancı şirket satılmadan ya da tasfiye edilmeden bir kazanç ya da zarar olarak kaydedilmez. Çeviri kazançları, bilançoda sermaye yedekleri arasında gösterilir. Çeviri zararı ortaya çıkması halinde, çeviri zararı geçmiş dönemlerde oluşan çeviri kazançlarından mahsup edilir. Çeviri kazançlarının çeviri zararını karşılamaması halinde kalan kısım için karşılık ayrılabilir. Yabancı şirketin satılması veya tasfiye edilmesi durumunda çeviri kazanç/zararları satışın ya da tasfiyenin gerçekleştiği dönemin gelir tablosuna yansıtılır.

5. SONUÇ

İşletmeler, dış ülkelerde bağlı ortaklık, iştirak ve şube şeklinde faaliyet gösteren yabancı kuruluşlara sahip olabilirler. Söz konusu yabancı kuruluşlar faaliyette buldukları ülkenin mevzuatına uygun olarak hareket ederler ve finansal tablolarını faaliyette buldukları ülkenin para birimi cinsinden düzenlerler. Yabancı para cinsinden düzenlenmiş finansal tabloların, gerek ana şirketle yapılacak konsolidasyon, gerekse söz konusu işletmelerle ilgilenecek çeşitli kişi ve kuruluşların ihtiyaç duydukları bilgilerin sağlanabilmesi için ana şirketin raporlama parasına çevrilmesi ekonomik bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çeviri işleminde karşılaşılan sorunların biri, çevirinin hangi kur üzerinden yapılacağıdır. Çeviri, işlemin yapıldığı, varlığın ilk iktisap edildiği ya da borcun ortaya çıktığı tarihteki kur (tarihi kur) üzerinden mi yapılacaktır? Çeviri, çeviri işlemine konu olan finansal tabloların düzenlenme tarihindeki kur(cari kur) üzerinden mi yapılacaktır? Yoksa çeviri, ilgili dönem içindeki kurların ortalaması(ortalama kur) üzerinden mi yapılacaktır?

Çeviride kullanılacak kurun belirlenmesi ile ilgili tartışmalar sonucu çeşitli çeviri yöntemleri ortaya çıkmıştır. Bunlar; cari kur yöntemi, caricari olmayan yöntem, parasalparasal olmayan yöntem ve geleneksel yöntemdir.

Çeşitli ülkelerdeki uygulamalar incelendiğinde, ABD ve İngiltere’de bu konuda muhasebe standardı bulunmaktadır. ABD’de cari kur yöntemini esas alan FASB52 ve İngiltere’de yine cari kur yöntemini esas alan SSAP20 uygulanmaktadır. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’nun 21 sayılı “Kur Değişmelerinin Etkilerinin Muhasebesi” standardı ise, çeviri yöntemini, yabancı kuruluşun yönetim ve finansman özelliklerine bağlı olarak belirlemektedir. Bu standart çeviri yöntemi olarak, faaliyetleri ana şirketin ayrılmaz bir parçası olan kuruluşlar için geleneksel yöntemi, yabancı şirketler için ise, cari kur yöntemini benimsemektedir.

Çeviride ortaya çıkacak çeviri kazanç/zararı, cari kur yöntemi dışındaki yöntemlerde dönem gelirleri arasında gösterilirken, cari kur yönteminde bilançoda özkaynaklar grubunda yer alır.

Ülkemizde muhasebe ve denetim standartlarının belirlenmesi ve geliştirilmesi amacıyla kurulan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu'nun belirlediği 30 adet muhasebe standardından biri de, 21 nolu "Kur Değişmelerinin Etkilerinin Muhasebesi" standardıdır. Türkiye Muhasebe Standartlarının belirlenmesinde dikkat edilecek ilkelerden biri de uluslararası muhasebe standartları ile uyumluluktur. Diğer standartlarda olduğu gibi, yabancı paralı finansal tabloların çevirisi ile ilgili bu standart da, 21 sayılı Uluslararası Muhasebe Standardı ile uyumlu olacaktır. Buna göre yabancı kuruluşlar yönetim ve finansman özelliklerine göre, faaliyetleri ana şirketin ayrılmaz bir parçası olan kuruluşlar ve yabancı şirketler şeklinde iki kategoriye ayrılırlar. Faaliyetleri ana şirketin ayrılmaz bir parçası olan kuruluşların finansal tablolarının çevirisinde geleneksel yöntem kullanılır. Çeviri kazanç/zararı gelir tablosuna yansıtılır. Ana şirketten bağımsız olarak faaliyetini sürdüren yabancı şirketlerin finansal tablolarının çevirisinde ise, cari kur yöntemi kullanılır. Çeviri kazanç/zararları bilançoda özkaynaklar grubunda sermaye yedekleri arasında yer alır. 21 nolu kur değişmelerinin etkilerinin muhasebesi standardının yürürlüğe girmesi ile uygulamadaki farklılıklar giderilecek ve finansal tabloların düzenlenmesinden beklenen yarar sağlanabilecektir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akdoğan, Nalan ve Mehmet Sayarı. "Türk ve Yabancı İşletmelerin Karşılaştıkları Muhasebe Sorunlarına Çözüm Önerileri". **Türkiye VI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu: Uluslararası Muhasebe ve Denetim Sorunları**. Ankara: Gazi Ü. İİBF Yay., 1984.ss.87130.
- Akdoğan, Nalan ve Nejat Tenker. **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**. 5. b. İstanbul: Lebib Yalkın Yay., 1997.
- Antl, Boris. "Accounting Exposure" **Management of Currency Risk**. Vol:1. Ed: Boris Antl. London: Euromoney Publications, 1989.ss.1728.
- Durmuş, Ahmet Hayri. "Yabancı Ülkelerde Çalışan İşletmelerimizin Finansal Tablolarını Konsolide Etmede Karşılaştıkları Sorunlar". **Türkiye VI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu:**

- Uluslararası Muhasebe ve Denetim Sorunları.** Ankara: Gazi Ü. İİBF Yay. 1984.ss.3786.
- Georgiou, George. "Foreign Currency Translation and FRS 1". **Accounting and Business Research.** No:91. (Summer 1993).ss.228236.
- Karacan, A. İhsan. **Yabancı Paralı İşlemler Muhasebesi ve Yabancı Para Üzerinden Düzenlenmiş Mali Tabloların Dönüştürülmesi Hakkında Bir İnceleme.** Bankacılık Araştırmaları Dizisi. İstanbul:Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Yay., 1985.
- Shapiro, Alan C. **Multinational Financial Management.** 3 rd. Boston: Allyn and Bacon, 1989.
- Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu(TMUDESK).**Türkiye Muhasebe Standartları 1997.** Ankara: Türmob Yay. 1997.
- International Accounting Standards Committee (IASC).**Uluslararası Muhasebe Standartları (131).** Der: Ahmet Hayri Durmuş. İstanbul: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yay., 1992.
- Vergi Usul Kanunu.**